

Parti Republicain du Dahomey'i kurdu. Bunlardan başka yine 1950'li yılların başlarında ülkenin kuzeyinde M. Hubert Maga'nın öncülük ettiği bazı siyasî gruplaşmalar oldu ve 1953'te Mouvement Démocratique Dahoméenne adlı parti kuruldu; daha sonra da Rassemblement Démocratique Dahoméenne adını aldı. 1955'te kurulan Union Démocratique Dahoméenne Apithy'nin liderliğindeki Parti Republicain du Dahomey ile Maga'nın liderliğindeki Rassemblement Démocratique Dahoméenne'nin yanında üçüncü güç olarak ülkenin siyasî hayatında önemli rol oynadı.

1958'de Fransız Topluluğu'na katılmayı kabul eden ülke topluluk içerisinde özerklik elde etti; 1960 Ağustosunda ise Fransa'dan tam bağımsızlığını aldı ve topluluktan ayrıldı. Yeni anayasanın yürürlüğe girmesinden sonra aralık ayında yapılan seçimleri Maga'nın Dahomey Birlik Partisi kazanarak iktidara geldi ve Maga cumhurbaşkanı, Apithy de yardımcısı oldu. Maga yönetiminin tek parti kurma yolundaki otoriter davranışları ve ekonomik durumun bozulması, kabileler arasında rekabet ve ordu ile sendikaların memnuniyetsizliği karışıklıkların çıkmasına yol açtı. Maga Ekim 1963'te askerî bir darbe ile yönetimden uzaklaştırıldı ve iktidarı Albay Christophe Sogo ele geçirdi. Bağımsızlıkla beraber Dahomey ciddi bir siyasî istikrarsızlık içine düştü. Ülkede istikrarsızlıkların en yoğun olduğu 1960-1972 yılları arasındaki dönemde altı hükümet darbesi gerçekleştirildi. Siyasî karışıklıklarda en önemli rolü iktisadî istikrarsızlıklar ile etnik ve kültürel ayrılıklar oynadı. Ekim 1972'de Yarbay Mathieu Kerekou'nun gerçekleştirdiği silahlı darbe, 1970 seçimleri sonunda kurulan "kolektif liderlik" sistemini ortadan kaldırdı ve Kerekou ülkenin tek hâkimi oldu. Kerekou iktidarı ile başlayan yeni dönemde milliyetçiliğe ve Fransız çıkarlarıyla çatışan bir politika izlenmesine özen gösterildi. Mart 1974'te Kerekou Fransızlar'ın mülkiyetindeki iş yerlerine el koydu ve ardından Marksist-Leninist ideolojinin resmî ideoloji olarak kabul edildiğini ilân etti. Bazı şirketleri, bankaları, okulları ve hizmet kuruluşlarını millileştirdi. Yargı sistemini yeniden teşkilâtlandırdı. Dinî ve ahlâkî inançların toplum üzerindeki etkilerini azaltmaya çalıştı. Eski politikacıları tamamen etkisiz hale getiren Kerekou, tek partiye dayalı Parti de la Révolution Populaire du Bénin otoriter bir rejim kur-

du ve ülkenin adını 1975'in sonunda Benin Halk Cumhuriyeti olarak değiştirdi. Fransa ile ilişkilerin bozulduğu Benin'de bu devletin etkisi iyice azaltıldı ve askerî iş birliğine de son verilerek gönüllülerden oluşan bir ordu kuruldu.

1972'den bu yana iktidarda bulunan Kerekou Ağustos 1977'de yeni bir anayasayı yürürlüğe koydu. Bu anayasaya göre yasama 336 üyeli Assemblée Nationale Révolutionnaire'e bırakıldı. Bu meclisin üye sayısı 1984'te 196'ya indirildi. 18 Haziran 1989 tarihinde tek parti listesiyle gidilen seçimler sonunda teşekkül eden meclis, Kerekou'yu, beş yıllık süre için yeniden devlet başkanlığına getirdi (2 Ağustos 1989).

Tarım dayalı üretime önem veren Kerekou yönetimi, 1980'den sonra yabancı özel yatırımları ülke dışına çıkardı ve merkezî planlamaya dayalı bir ekonomik yapı kurdu. 1984'ten itibaren IMF ve Dünya Bankası ile "stand by" görüşmelerini sürdürdü. Özellikle sosyalist ülkelerle olan ilişkileri geliştirdi. Fransa ile bozulan ilişkiler, Fransa'da sosyalist partinin iktidara gelmesinden sonra düzelmeye başladı ve 1983 yılında Fransa Cumhurbaşkanı F. Mitterand Benin'i resmen ziyaret etti. Aynı yıl Amerika Birleşik Devletleri ile diplomatik ilişkiler kuruldu ve Benin yeniden Batı'ya yönelmeye başladı. Kerekou yönetimindeki Benin ciddi ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kaldı. Kerekou 1986 yılında dış yardım bulmak amacıyla bazı Batı ülkelerini ziyaret etti ve Fransa ile Sovyetler Birliği'nden askerî ve ekonomik yardım temin etti. 1983 yılında İslâm Konferansı Teşkilâtı'na üye oldu.

BİBLİYOGRAFYA :

- P. Marty, *Etudes sur L'Islam en Dahomey*, Paris 1926, s. 1-19, 20-28, 156-172; R. Cornevin, *Histoire du Dahomey*, Paris 1962, s. 14-17, 239, 446-486, 509-529; J. D. Fage, *A History of West Africa*, Cambridge 1969, s. 165-166; J. Murray, *Cultural Atlas of Africa*, Oxford 1981, s. 145-147; P. B. Clarke, *West Africa and Islam*, London 1982, s. 172-174; "Muslims in Dahomey", *The Muslim World*, II/8, Karachi 1964, s. 7; Martin Staliland, "The Three-Party System in Dahomey: I, II", *JAfr.H*, XIV/2 (1973), s. 291-312; XIV/3 (1973), s. 481-504; Michel Removille, "Dahomey", *EAm*, VIII, 395-396; Melville J. Herskovits, "Dahomey", *EBr*, VI, 987; J. Lornbard, "Dahomey", *El²* (Fr.), II, 95-96; "Dahomey", *The Illustrated Encyclopedia of Mankind*, London 1978, V, 631-634; P. Decraene, "Dahomey" *ELn*, V, 307-312; *The Cambridge Encyclopedia of Africa* (nşr. Roland Oliver), London 1981, s. 224-225.

BENNÂ, Ahmed b. Muhammed

(أحمد بن محمد البنا)

Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed
b. Ahmed b. Muhammed b. Abdilganî
ed-Dimyâtî el-Bennâ
(ö. 1117/1705)

Kıraat ve hadis âlimi, Nakşibendî şeyhi.

Mısır'ın liman şehirlerinden olan Dimyat'ta doğdu. Tahsil hayatının ilk devresini Kur'an'ı ezberleyerek ve muhitin ile gelen âlimlerinden çeşitli konularda dersler alarak burada geçirdi. Doğduğu yere nisbetle Dimyâtî diye de meşhur olan Bennâ tahsilini ilerletmek üzere Kahire'ye gitti. Sultan b. Ahmed el-Mezzâhî ve Nüreddin eş-Şebrâmelîsî'nin derslerine devam ederek her ikisinden kıraat, hadis ve fıkıh okudu. Ayrıca Nüreddin el-Üchürî, Şehâbeddin el-Kalyûbî, Şemseddin el-Bâbilî gibi âlimlerin hadis derslerinden de faydalandı.

Bennâ kıraattteki senedinin, İbnü'l-Cezerî'ye ait *Ṭayyibetü'n-Neşr*'i kendisinden okuduğu Şebrâmelîsî yoluyla kesin olarak İbnü'l-Cezerî'ye ve dolayısıyla Hz. Peygamber'e ulaştığını söylemekte, senette yer alan hocaların adlarını da zikretmektedir (*İthâfû fużalâ² i'l-beşer*, I, 79-80).

Kaynaklarda Bennâ'nın üç Hicaz seyahatinden söz edilerek bunlardan ilkinde Burhâneddin el-Kürânî'den hadis dersleri aldığı ve bu seyahatten Dimyat'a dönüşünde şöhretini sağlayan *İthâfû fużalâ² i'l-beşer* adlı eseriyle diğer bazı kitaplarını yazdığı, ikinci seyahatinde ise Hicaz'dan Yemen'e geçerek bu yörenin meşhur Nakşibendî şeyhi Ebü'l-Vefâ Ahmed b. Acîl el-Yemenî ile buluştuğu zikredilmekte ise de (meselâ bk. Cebertî, I, 142), gerek adı geçen şeyhin 1074'te (1664) vefat ettiği (bk. Muhibbî, I, 346-347), gerekse bizzat kendisinin *İthâfû fużalâ² i'l-beşer*'in mukaddimesinde bu eseri 1082'de (1672) yaptığı hac görevi vesilesiyle Medine'de kıraat ilmiyle meşgul bazı dostlarının teşviki üzerine yazdığını belirtmesi göz önünde bulundurulursa, sözü edilen eseri ilk hicaz seyahati dönüşünde yazdığı ve Yemen'e ikinci hac seyahati sonunda gittiği şeklindeki bilgilerin tarih sıralamasının doğru olmadığı görülmektedir. Bennâ'nın ilk Hicaz seyahatini 1664'ten önce yaptığı, buradan Yemen'e geçip Beytül-Fakîh adıyla bilinen beldede Ahmed b. Acîl'e intisap ederek bir süre hizmetinde bulunduğu, kendisinden hadis ve tarikat zikirleri öğrenip icâzet aldıktan sonra şeyhinin artık memleketine dönmesini

ve irşad görevini üslenmesini istemesi üzerine Mısır'a gelerek irşad, tedris ve muhtemelen bazı eserlerini telif çalışmasına başladığı anlaşılmaktadır. İkinci Hicaz seyahati ise bizzat kendisinin 1672'de gerçekleştirdiğini belirttiği hac seyahatidir ve meşhur eseri *İthâfû fuzalâ'î'l-beşer*'i bu seyahatten döndükten sonra yazmıştır.

İkinci hac dönüşünden sonra bir sahil kasabası olan İzbetülbirc'da yerleşen Bennâ, bir yandan Nakşibendî şeyhi olarak irşad görevine ağırlık verirken diğer yandan bilhassa kıraat ve hadis alanlarında pek çok talebe yetiştirdi.

Bennâ, üçüncü defa hac için gittiği Mekke'den Medine'ye dönüşünde hastalanarak 3 Muharrem 1117'de (27 Nisan 1705) vefat etti ve Bakî Mezarlığı'na defnedildi.

Eserleri. 1. *İthâfû fuzalâ'î'l-beşer fi (bi)l-kırâ'âtî'l-erba'ate 'aşer. Münthehe'l-emânî ve'l-meserrât fi 'ulûmî'l-kırâ'ât* adıyla da bilinen eser, Bennâ'nın ilm-i kırâat alanındaki üstünlüğünün açık belgesi niteliğinde olup meşhur on imamın kıraatlerine ilâve olarak İbn Muhay-sın, Yezîdî, Hasan-ı Basrî ve A'meş'in kıraatlerini de ihtiva etmektedir. Eserin giriş bölümünde on dört imamla râvileri ve tarikleri hakkında bilgi verilmiş, ayrıca Hz. Osman'ın mushaflarındaki yazı kaideleri, kıraat âdabı gibi konular üzerinde durulmuştur. Daha sonra kıraat usullerine geçilerek dil ve isnad açısından açıklamalar yapılmış, bundan sonra da teker teker sûreler ele alınarak kıraat farklılıkları izah edilmiştir. Eserde yeri geldikçe sûrelerdeki âyetlerin sayısından, âyetler içindeki resm-i hatla ilgili özelliklerden, farklı okuyuşların sebep olduğu mâna ayrılıklarından ve fikhî meselelerden de söz edilmiştir. Eser tek cilt halinde İstanbul'da (1285) ve Ali Muhammed ed-Dabbâ'nın tahkikiyle Kahire'de (1359), iki cilt olarak da Şâban Muhammed İsmâil'in tahkikiyle Beyrut'ta (1407/1987) basılmıştır. 2. *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Celâl el-Maḥallî 'ale'l-Varakât*. Usûl-i fıkha dair olan bu eser (bk. el-VARAKÂT). Kahire'de neşredilmiştir (1303, 1326, 1332). 3. *Beyânü's-şahîḥ ve'l-mu'cemed*. Yazma bir nüshası Patna'da Hudâbahş Kütüphanesi'ndedir (nr. 96, 9 varak). 4. *Habvetü's-selâm* (Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, nr. 287). 5. *Manzûmetü yâ'âtî'l-izâfe* (Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, nr. 292). 6. *eż-Zeḥâ'ir ve'l-mühimmât fimâ yecibül-îmânü bihi mine'l-mesmû'ât*. Kıyamet âlâmetlerine dairdir. 7. *Muḥtasarü's-Sîreti'l-Halebiyye* (bk. İNSÂNÜ'L-UYÛN). 8.

es-Sırrü'l-müffiz fi'smihî te'âlâ 'azîz. 9. *Nuḥbetü'r-resâ'il ve bulḡatü'l-ve-sâ'il fi şerhi'l-ḥurûf ve'l-esmâ'* (Bennâ'nın diğer eserleri için bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 454).

BİBLİYOGRAFYA:

Bennâ, *İthâfû fuzalâ'î'l-beşer* (nşr. Şâban Muhammed İsmâil), Beyrut 1407/1987, I, 63-65, 79-80; a.e., nâşirin mukaddimesi, I, 43-59; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eser*, I, 346-347; Muhammed b. Tayyib el-Kâdirî, *Neşrû'l-mesânî* (nşr. Muhammed Haccî — Ahmed et-Tevfik), Rabat 1403/1982, II, 392-393; Cebertî, *'Acâ'ibü'l-âşâr*, I, 141-142; Serkîs, *Mu'cem*, I, 885; Brockelmann, *GAL*, II, 327; *Suppl.*, II, 454; *İzâhu'l-meknûn*, I, 20, 540; II, 571, 630; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, I, 167-168; Ziriklî, *el-A'âm*, I, 299; Keh-hâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, II, 71; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 365; *el-Fihristü's-şâmil (maḥtûṭâtü't-tecvid)*, Amman 1986, II, 434; A. Jeffery, "al-Dimyâtî", *EL²* (İng.), II, 293.

TAYYAR ALTIKULAÇ

BENNÂ, Hasan b. Ahmed

(bk. HASAN el-BENNÂ).

BENNÂK

(بنك)

Osmanlılar'da
evli aile reislerinden alınan
şahıs vergisi.

Kelimenin menşei tam olarak bilinmemektedir. Benlek (بنلك), benlâk (بنلاك) ve bennâk (بنك) imlâsıyla yazılan kelimenin aslı hakkında değişik görüşler bulunmakla birlikte son zamanlarda yapılan bir araştırmada bunun Farsça asıllı olduğu, bil ve -nâk'ten türediği, Türkçe'ye önce belnâk şeklinde girdiği, daha sonra ses değişmesine (belnâk > benlâk > bennâk) uğradığı ve "toprağı belleyen, toprakla uğraşan" anlamına geldiği açıklanmaktadır (Bazin, XVI, 129-130). Gerçekten de Osmanlılar'da toprağı sürüp işleyebilecek güçte evli erkeklerden alınan bir vergi olması bu fikri destekler mahiyettedir.

Osmanlılar'da vergiye esas olan üni-teye "hâne" denirdi. Hâneyi ise evli olan aile reisi teşkil eder, eğer elinde çok az toprak varsa veya hiç toprağı yoksa bu gibi evli şahıslar bennâk kaydedilir ve belirli bir vergi öderlerdi. Tahrir defterlerinde "mücerred" olarak belirtilen bekârlar evlenince derhal bennâk olarak belirtilir, alınan vergi de bu yeni duruma göre ayarlanırdı. Bennâkler "ekinli" ve "caba" olarak iki kategoriye ayrılırdı. Ekinli bennâk, kanunnâmelere göre, elinde "nîm çift" yani yarım çiftlikten

daha az toprak bulunanları ifade ederdi. Bir çift veya çiftlik, iyi bir yer için altmış dönüm olduğuna göre bennâklerin elindeki toprak miktarı otuz dönümden daha azdı. Fakat bu ayırım toprakları verimli veya nüfusa göre işlenecek toprağı fazla olan bazı sancaklarda yapılmıyordu. XV. yüzyıla ait Aydın tahrir defterlerinde bennâk yerine "çiftli kara" ve "caba kara" tabirleri kullanılmıştı (BA, TD, nr. m. 1/1; BA, MAD, nr. 232). XVI. yüzyıla ait defterlerde "kara", bekâr nüfusu ifade eden mücerred ile birleştirilmiş, evliler ise bennâk adı altında kaydedilmişti (BA, TD, nr. 148). İşleyecek toprağı bulunmayan caba bennâkler genellikle başkalarının toprağında toprak işçiliği yapırlar veya sipahiden tapusuz olarak aldıkları küçük toprakları işler ve karşılığında dönüm resmi verirlerdi. XV. yüzyıla ait Ankara defterinde "caba bennâk" yerine "cebelü bennâk" tabiri kullanılmıştır. Muhtemelen bunlar, sipahinin sefere götürmekle yükümlü olduğu timarı toprağındaki cebelü adı verilen askerlerin esasını teşkil etmekte idiler (BA, MAD, nr. 9). Karaman kanununda ise caba, babasının yanında çalışan evlenmemiş reşid şahısları göstermekte ve "kara" karşılığı kullanılmıyordu.

Bennâk kayıtlı olanlar ister ekinli olsun ister caba olsun, timar sahibine bağlı *raiyyet** statüsünde idiler ve vergilerini de ilgili timar sahibine vermekteydiler. Ancak bu, timar sahibine tam bir bağıllık mecburiyetini göstermezdi. Zira bunlar şahsî vergilerini, yani bennâk vergilerini defterde yazıldıkları yerin sipahisine ödedikten sonra bir başka sipahinin toprağında da çalışabilirlerdi. Dolayısıyla bennâk resmi tam mânâsıyla bir şahsî vergi, raiyyet vergisi olma özelliği taşımıyordu. Bazı kanunnâmelere ise bu vergi "baş hakkı" olarak belirtilmektedir. Hiç toprağı bulunmayan evli şahıslardan vergi alınması bu kaydı doğrular. Defterlerde mücerred kayıtlı olup 6 akçe vergi veren bekârlar evlendikleri takdirde derhal bennâk yazılırlar ve bu yeni durumun gerektirdiği vergiyi öderlerdi. Boşanma durumunda bunlar yeniden mücerred olarak belirtilirdi. İslâmiyet'i kabul eden bir gayri müslim ise eskiden ödediği ispenç yerine bennâk resmi ödemekle yükümlü tutulurdu.

Bennâk kayıtlı raiyyet toprağına sahip olması halinde hem bennâk resmini hem de toprağın ve yetiştirdiği mahsulün öşürünü ödemekle mükellefti. Elindeki toprak miktarı bütün çift veya yarım çift olursa bir sonraki tahrir kadar bennâk